

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Снежана Христова Николова

относно дисертационен труд на тема „Динамика на когнитивните профили на ученици със специфично нарушение на ученето”

**за присъждане на образователна и научна степен „доктор” в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика
(Специална педагогика)**

Докторант: Фотини Евангелос Билиурдзи

Научен ръководител: проф. д-р Цанка Златева Попзлатева

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед Ректора на Софийски университет „Св. Климент Охридски” съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: „Динамика на когнитивните профили на ученици със специфично нарушение на ученето” за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление: 1.2. Педагогика /Специална педагогика/.

Автор на дисертационния труд е Фотини Евангелос Билиурдзи – редовен докторант с обучение на английски език към катедра „Специална педагогика и Логопедия” на ФНОИ с научен ръководител проф. д-р Цанка Попзлатева.

Процедурата и представеният комплект материали са в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за неговото приложение, както и с Правилника за развитие на академичния състав на Софийски университет „Св. Климент Охридски”. Фотини Билиурдзи е изпълнила всички дейности от индивидуалния си план и е отчислена с право на защита.

2. Актуалност на проблема

Докторската дисертация е посветена на един безспорно важен и недостатъчно изследван проблем, не само за Гърция – влиянието на специфичното нарушение на ученето върху когнитивните профили в юношеска възраст. Този въпрос е интердисциплинарен и е важен в научно-теоретичен и в практико-приложен аспект, както за специалната педагогика, така и за психологията и логопедията. Избраната от докторант Билиурдзи тема е актуална поради факта, че „съдържателните и структурни

аспекти на Аз-образа при СНУ, както и тяхното влияние върху уменията за саморегулация в юношеска възраст, все още не са достатъчно изяснени и изследователите докладват противоречиви резултати”.

Фотини Билиурдзи насочва своите научни интереси към изследване на влиянието на СНУ върху общата когнитивна обработка на информацията за себе си и цялостна Аз-концепция в периода на юношеството. Определянето на изследваната проблематика може да се оцени като навременно и значимо и поради факта, че изследванията показват, че това нарушение засяга близо 10% от населението на света.

Докторантката си поставя за цел да проучи „промените в когнитивните профили на учениците със специфично нарушение на ученето във връзка с изграждането на техния Аз-образ (Аз-перцепция, Самоуважение и Метакогнитивно осъзнаване), като нов когнитивен и регулативен механизъм на личността и социалната адаптация в юношеството”. Тази идея е особено ценна в контекста на съвременната образователна парадигма за приобщаващо образование, даващо възможност за признаване и справяне с груповите и индивидуалните различия в общообразователна среда.

3. Познание на проблематиката от докторанта

Въведението на дисертационната разработка насочва към значимостта на изследвания проблем, поставяйки основния изследователски въпрос и формулирайки общата хипотеза. Посочени са акцентите на дисертационния труд – структура, основна цел и задачи на изследването и е обоснован изборът на разглежданата тема. Докторантката показва много добро равнище на компетентност по проблема за когнитивните профили на юношите със специфично нарушение на ученето.

4. Характеристика на дисертационната разработка

Дисертационният труд съответства на изискванията за научна разработка. Изследователската програма има добре обмислена концептуална рамка, като са покрити изискванията за изследване с теоретична и експериментална част. Дисертацията е разработена в обем от 193 компютърни страници, от които 153 страници основен текст, 32 страници библиография с 322 източника и 8 страници с приложения. Съдържанието е представено в 5 глави: три теоретични глави, методология на изследването и резултати и дискусия; заключение, научни приноси, литература и приложения. В текста са включени 28 таблици и 5 графики.

В първата част – *Модели на развитие при специфични нарушения на ученето*, докторант Билиурдзи прави исторически преглед на възгледите относно

определенията на СНУ като представя и съвременната концепция за нарушението. Отделено е внимание както на общите, така и на специфичните нарушения на ученето; на диклексията като специфично разстройство на четенето. Представени са етиологията на нарушението и неговата диагностика.

Във втора глава на разработката *Когнитивни и училищни характеристики на ученици със специфични нарушения на ученето*, Фотини Билиурдзи се спира последователно на дефицитите в когнитивните умения на учениците със СНУ – перцепция, фонологична обработка, автоматизация, памет, метакогниция. Прави се характеристика на учениците със СНУ по отношение на затрудненията им по четене, писане и математика, като е обърнато внимание и на други затруднения в когницията.

Психосоциалната характеристика на ученици със специфично нарушение на ученето е представена в трета глава на разработката. Направен е опит за изясняване на връзката между специфичното нарушение на ученето и психо-социалните затруднения. Анализирани са проучвания върху симптоматиката на емоционални и поведенчески разстройства, Аз-образа, социални взаимоотношения и социално поведение на учениците със СНУ. Отделено е място на способността им за тълкуване на социални стимули, за възможността им за социални и приятелски взаимоотношения с други ученици.

Теоретични глави са логически свързани и коректно и последователно представят основните постановки по изследвания проблем.

5. Методика и организация на изследването

В четвърта глава на дисертационния труд се представя методологията на изследването. Коректно и точно са представени целта, 6-те изследователски хипотези и задачите на изследването. Определен е контингента на изследване – ученици със СНУ и ученици с типично развитие на възраст между 13 и 15 години. Общият брой на респондентите е достатъчен (60), като те са разпределени в експериментална и контролна група, съответно 30 юноши със СНУ и 30 13-15-годишни ученици с типично развитие.

В тази глава е представен изследователския инструментариум, описано е планирането и последващият процес на реализация на изследването.

Методиката е описана подробно и коректно, а това дава ясна картина за последователността и характера на проведеното изследване. Приложени са количествени методи за събиране на емпиричните данни чрез:

- ✓ Профил на Аз-перцепцията за деца (SPPC) – Въпросникът включва 55

въпроса в 10 скали, от които 9 се отнасят до основни области на Аз-перцепцията и една оценява Самоуважението;

✓ Въпросник за силни страни и трудностите (SDQ) – самооценъчен въпросник за ученици на възраст 11-17 години, включващ 25 твърдения за позитивни или негативни характеристики на поведението, разпределени към 5 фактора (емоционални и поведенчески проблеми; хиперактивност; проблеми с връстниците; про-социално поведение);

✓ Въпросник за Метакогнитивно осъзнаване (MAI) – самооценъчен инструмент за деца, включващ 14 въпроса от затворен тип с 3-степенна скала, варираща от „никога“ до „винаги“.

Емпиричните данни са обработени статистически чрез дисперсионен анализ ANOVA, корелационен анализ и регресионен анализ.

В пета глава – *Резултати и дискусия*, се отчитат и анализират получените резултати. В началото е представена демографската информация за учениците, участващи в проучването – пол, възраст, регион, клас, както и информацията относно образователния статус на родителите им.

Статистическият анализ на данните включва сравнителен анализ на Аз-образа и метакогнитивното осъзнаване в експерименталната и контролната група; корелация между подсистемите на Аз-образа и влиянието на про-социалното поведение и Аз-перцепцията за училищни постижения върху метакогнитивното осъзнаване.

Докторант Билиурдзи успява да получи достоверни доказателства за формулираните хипотези. Емпиричните данни потвърждават очакванията в допуснатите хипотези в началото на изследването. Резултатите от изследването са визуализирани чрез таблици и графики, а това дава възможност както за по-лесното им възприемане, така и за компетентното им интерпретиране.

От направените анализ и обсъждане и обобщения на получените данни се вижда, че докторантката има компетентност за самостоятелно и коректно интерпретиране на резултатите във връзка с поставената цел и формулираните хипотези. Тя констатира, че са налице съществени различия между когнитивните профили на юношите със СНУ и техните връстници с типично развитие в редица аспекти, ясно очертани в заключението на дисертацията. Фотини Билиурдзи акцентира на научно-приложното значение на резултатите от проведеното изследване във връзка с възможността с учениците със СНУ (като част от учениците със специални образователни потребности) да се работи индивидуално и се предоставят

възможности за изява на техните силни страни и интереси. Извежда се тезата, че психосоциалното стимулиране на учениците може да помогне за подобряване на тяхното разбиране за процеса на учене и саморегулацията. Стига се и до идеята, че могат да бъдат формулирани препоръки към родителите и учителите за по-голяма сензитивност и информираност по проблемите на нарушенията на ученето.

6. Приноси и препоръки:

Докторант Билиурдзи е формулирала три групи приноси – теоретични, методологични и научно-приложни, с които съм съгласна. По мое мнение, формулировката на тези приноси би могла да се прецизира (част от тях звучат по-скоро като изводи) и те да се представят в по-обобщен вид.

Научно-приложните анализи и изводи в дисертационното изследване биха били полезни за учители, психолози и други специалисти, работещи с ученици със СНУ ако бъдат публикувани.

7. Оценка на автореферата и публикациите

Авторефератът е разработен на 79 страници. Той презентира адекватно основните тезиси на дисертационното изследване, получените резултати и техния анализ. По темата на дисертационната разработка са представени три самостоятелни публикации, третиращи различни аспекти на обучителните трудности – подобряване на свободното четене и разбиране на ученици със СНУ в Гърция; характеристика, симптоматика и диагностика на ХАДВ и интеграция на чуждестранните ученици в гръцките училища.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационната разработка е в съответствие с изискванията за написване на подобен род научни трудове. Оформиена е прецизно и компетентно.

Оценката ми за дисертационния труд, приносите, публикациите и автореферата е положителна. Това ми дава основание убедено да предложа на Уважаемото Научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор” на СУ „Св. Климент Охридски” в област на висше образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.2. Педагогика (*Специална педагогика*) на Фотини Евангелос Билиурдзи.

20.04.2019 г.

гр. Шумен

проф. д-р Снежана Николова